

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПОВІТРЯНОГО ТРАНСПОРТУВАННЯ ВАГІТНИХ, НАРОДЖЕННЯ ДІТЕЙ НА БОРТУ ПОВІТРЯНОГО СУДНА ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ЇХ ГРОМАДЯНСТВА

У статті визначаються правові аспекти повітряного транспортування вагітних, народження дітей на борту повітряного судна та особливості визначення їх громадянства. Автор робить висновок, відповідно до якого національне законодавство містить прогалини та неузгодженості з міжнародним законодавством у регулюванні зазначених питань.

Ключові слова: народження дитини, пологи на борту літака, перша допомога при пологах на борту літака, громадянство дитини, народженої на борту повітряного судна.

Постановка проблеми та її актуальність.

Зазвичай, народження дитини відбувається в медичному закладі, у термін від 37 до 42 тижнів гестації, але в житті нерідко трапляються непередбачувані обставини, зокрема, пологи жінки під час переїзду. За даними світової статистики, в літаках щорічно народжується близько 7 дітей [3].

На підтвердження викладеного вище, можна навести низку випадків, що стали відомими за останнє десятиріччя. Зокрема, 21 жовтня 2009 року, 31-річна пасажирка літака, що виконував рейс Пенанг-Кучинг (Малайзія) народила сина, коли лайнер пролітав над Куала-Лумпуром на висоті приблизно 610 метрів. Пологи у малайки приймав лікар, який перебував серед пасажирів. Йому допомагав екіпаж літака. За даними авіакомпанії, пологи пройшли без ускладнень. Після приземлення мати з новонародженим були доставлені в найближчий госпіталь. Як повідомив один з директорів компанії AirAsia, на честь урочистої події малюкові і його матері було надано право безкоштовно літати літаками цієї компанії все життя, як першій народженій на борту їхнього літака дитині. Це далеко не перший випадок вдалих пологів на борту літака. Так, у 2007 році в однієї з жінок, яка перебувала на борту літака бельгійської авіакомпанії Brussels Airlines, що здійснював рейс за маршрутом Кіншаса-Брюссель, також відбулися передчасні пологи, які приймали двоє лікарів, котрі перебували серед пасажирів. Тоді новонароджену дівчинку назвали на честь командира екіпажу. Шведка у листопаді 2008 року народила дочку в літаку на висоті 11 тисяч метрів над землею. Дівчинка з'явилася на світ, коли літак,

що слідував рейсом Бангкок-Гельсінки, знаходився в повітряному просторі Казахстану. Серед 227 пасажирів літака випадково виявилися два лікарі і дві медсестри, які успішно прийняли пологи. Мати і новонароджена почувають себе добре [4].

Не виключенням стала і Україна – 8 жовтня 2012 року авіалайнер, що прямував із сусідньої країни до України, був змушений змінити курс та зробити екстрену посадку в Харкові через передчасні пологи на борту літака однієї з пасажирок [5].

Частина жінок народжує в польоті через зміну тиску, інша – при приземленні в іншій країні через зміну кліматичних умов. Причини передчасних пологів залишаються тими ж: страх польоту, стрес і особливості перельоту. Відомо, що в літаку на висоті підвищується тиск, кількість кисню зменшується, рухи обмежені. Саме ці особливості можуть призвести до передчасних пологів через те, що дитині не надходить кисень, підвищується ризик тромбозів, відшарування плаценти, відходження вод. Малюк відчуває себе некомфортно, починає сильно рухатись, внаслідок чого вагітна жінка починає панікувати, і в результаті можуть початися пологи [3].

Як правило, стюардеси, що супроводжують рейс, навчені наданню першої допомоги, і в разі стрімких пологів вони зможуть допомогти жінці народити дитину прямо на борту літака. Якщо пологи починаються, коли політ добігає кінця, екіпаж зв'язується з диспетчером міста прибуття, і відразу від трапа жінку доставляють до пологового будинку. Все ж, необхідно пам'ятати про можливі ризики, тому Міністерство охоро-

ни здоров'я та авіакомпанії не рекомендують авіаперельоти жінкам, строк вагітності яких перевищує 36 тижнів та не заохочують практику пологів на борту літака через те, що в разі надзвичайної ситуації реанімувати новонародженого можливості не буде.

Трагічний випадок стався, зокрема, 16 січня 2015 року з пасажиркою, яка, перебуваючи на 38-му тижні вагітності, прямувала в Якутськ, оскільки в її рідному селищі Усть-Нера не знайшлося лікаря акушера-гінеколога. Це були її четверті пологи, які почались саме під час польоту. Пологи приймала бортпровідниця, яка має досвід роботи медсестрою. Дитина народилася живою, після посадки породілля з дитиною було доставлено до медпункту аеропорту Якутська, куди невдовзі прибули лікарі швидкої допомоги, які, на жаль, констатували смерть дитини [6].

Викладене вище зумовило вибір предмета дослідження – особливості правового регулювання перевезення вагітних повітряним транспортом з метою вдосконалення норм законодавства, що регулюють правові аспекти пологів та правового статусу дитини, народженої на борту повітряного судна.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми правового регулювання повітряних перевезень як самостійного виду досліджувалися у працях М. І. Брагінського, В. В. Вітрянського, В. А. Єгізарова, Д. А. Медведева, В. Т. Смірнова; в Україні даним питанням приділяли увагу В. В. Луць, Ф. П. Шульженко, О. О. Гайдунін, Р. С. Кундрік. Міжнародні приватно-правові аспекти авіаперевезень пасажирів розглядалися у роботах Л. П. Ануфрієвої, В. А. Канашевського, Л. П. Фединяк та інших науковців [1, с. 179].

Виклад основного матеріалу. Дослідженням подібних ситуацій, а також проблемами організації міжнародної цивільної авіації займається Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО) (англ. International Civil Aviation Organization, ICAO), що є спеціалізованою установою ООН. Ще з 1944 року ІКАО розробляє міжнародні стандарти для конструювання й експлуатації повітряних суден, правила з використання устаткування, засобів зв'язку і контролю над польотами; сприяє уніфікації митних, імміграційних і санітарних правил тощо. Статутною метою ІКАО є забезпечення безпечного, упорядкованого розвитку міжнародної цивільної авіації у всьому світі та інші аспекти органі-

зації та координації міжнародного співробітництва з усіх питань цивільної авіації, у тому числі міжнародних перевезень. У рамках ІКАО розробляються проекти міжнародних конвенцій, ключовою з яких є Конвенція про уніфікацію деяких правил міжнародних повітряних перевезень. Названа Конвенція встановлює відповідальність перевізника за життя і здоров'я пасажирів, зокрема, згідно зі ст. 17 Конвенції *«Перевізник є відповідальним за шкоду, яка спричинила загибель або тілесне ушкодження пасажирів за умови, що подія, яка стала причиною загибелі або ушкодження, відбулася на борту повітряного судна або під час посадки чи висадки пасажирів»* [7].

З огляду на викладене вище, ця ж Конвенція дозволяє перевізнику відмовитися від укладення договору перевезення, якщо це допоможе зменшити ризик для життя та здоров'я пасажирів, зокрема, в ст. 27 зазначено: *«Ніщо в цій Конвенції не перешкоджає перевізнику відмовитися від укладення договору перевезення, відмовитися від будь-яких засобів захисту, передбачених цією Конвенцією, або встановити умови, які не суперечать цій Конвенції»* [7].

За підтримки названої Конвенції український законодавець, також, з метою зменшення ризику народження вагітними жінками в польоті, ввів додаткові правила. Зокрема, згідно з Правилами повітряних перевезень пасажирів і багажу *«Вагітні жінки можуть бути прийняті до перевезення повітряним транспортом за умови, що строк вагітності у них не перевищує 35 тижнів, а в разі багатплідності – 32 тижнів»* [8].

Авіакомпанії, в свою чергу, ще більше посилюють заборони, намагаючись уберегти здоров'я матері та дитини, а також зменшити і власну відповідальність. Наприклад, Правила повітряних перевезень пасажирів та багажу Приватного акціонерного товариства «Авіакомпанія Міжнародні Авіалінії України» (МАУ) містять главу 10.2 *«Перевезення вагітних жінок та породілля»*, що встановлює жорсткі обмеження для вагітних жінок, зокрема: в п. 10.2.1. зазначено: *«Вагітні жінки до перевезення повітряним транспортом приймаються авіакомпанією за умови, якщо строк вагітності становить до 35 тижнів, а при багатплідності – не більше 32 тижнів, при умові задовільного стану здоров'я. Зазначене повинно бути підтверджено довідкою лікарняної установи*

про строк вагітності та стан здоров'я, яка надається в авіакомпанію після 28 тижнів вагітності, що розраховується за очікуваним строком пологів», а в п. 10.2.2. йдеться: «Вагітні жінки, строк вагітності яких є більшим ніж 35 тижнів, очікувані пологи яких можуть настати менше ніж за 4 тижні, повинні надати медичну довідку «MEDIF» про стан свого здоров'я, що повинна бути оформлена лікарняною установою не раніше ніж за 30 днів до початку перевезення. У медичній довідці повинна зазначатися стадія вагітності та надано підтвердження, що вагітність проходить без ускладнень» [9].

Багато авіакомпаній, зокрема, Air France, Lufthansa, United Airlines, Delta, Alitalia, Swissair, взагалі не пускають на борт жінок, термін вагітності яких перевищує 36 тижнів. Авіакомпанія Iberia дозволяє перельоти вагітним з терміном від 34 тижнів лише в супроводі лікаря [10]. Авіакомпанія Southwest Airlines укладає договір перевезення з вагітними лише на невеликі відстані в межах країни і не здійснює транспортування вагітних за міжнародними рейсами [11].

Як свідчить практика, жодні застереження не можуть гарантувати абсолютної безпеки для породіль, тому, на мою думку, ті авіакомпанії, які здійснюють перевезення вагітних, мають, окрім довідки від лікаря, вимагати попереднього інформування щодо особливих потреб пасажирів. Погоджуюсь з Л. В. Мамчуром, який також вважає, що «при здійсненні авіаперевезень пасажирів до таких похідних, але самостійних зобов'язань належать зобов'язання з приводу взаємного надання (забезпечення) інформації суб'єктами договору» [2].

З'ясувавши, що переліт здійснюватиме вагітна пасажирка, авіакомпанія-перевізник має забезпечити екіпаж необхідними лікарськими препаратами та санітарно-гігієнічним обладнанням, необхідним на випадок пологів. Пасажири та члени екіпажу, зокрема, нарікають, що в подібних випадках немає чим навіть перерізати пуповину, відсутні засоби для стерилізації рук та пелюшки, куди можна було б покласти дитину. Траплялись випадки, коли бортпровідниці стерилізували собі руки парфумами. Пасажирка, яка приймала пологи в літаку, Соня Бирюкова розповідала: «Я помітила, що дитина не кричить, не плаче і майже не дихає. Я знала, що в таких випадках акушери спеціаль-

ним приладом відкачують у немовлят рідину з рота і носика, звільняючи повітряні проходи. Але у мене не було ніяких спеціальних пристосувань, тому довелося відсмоктувати слиз своїм ротом. У той момент думала тільки про те, щоб дитина вижила. Я повинна була рятувати їй життя» [5].

Для надання медичної допомоги при пологах під час наземного транспортування, МОЗ України розробив Порядок транспортування вагітних, роділь та породіль в Україні. Вважаю, що, принаймні, частину з переліку засобів першої необхідності слід включити й до Правил повітряних перевезень пасажирів і багажу, і забезпечувати ними кожен аеропорт та кожен салон повітряного судна для можливості надання допомоги при пологах [12; 8].

Серед найнеобхідніших засобів для транспортування вагітної, МОЗ встановив, зокрема: набір для пологів, бікс зі стерильним матеріалом (серветки, вата тощо), бинти, стерильні пінцет, затискач, ножиці, джгут, відсмоктувач портативний з механічним приводом, бікс зі стерильними халатами і пелюшками, стерильні та одноразові гумові рукавички, антисептик для обробки рук, етиловий спирт, лейкопластир тощо.

Названі засоби не займатимуть багато місця, але відіграють значну роль у разі потреби [12].

Але, на жаль, народження дитини не є завершальним питанням, що підлягає правовому регулюванню, адже надалі батьки мають зареєструвати народження дитини та отримати свідоцтво про народження. Українське законодавство зазначає: «Якщо дитина народилася під час перебування матері на морському, річковому, повітряному судні, у потязі або в іншому транспортному засобі, то державна реєстрація народження проводиться за місцем проживання батьків чи одного з них. Місцем народження зазначається місце проживання батьків».

При цьому, в Конвенції про скорочення безгромадянства, що ратифікована 190 країнами, зокрема й Україною, сказано: «Для цілей визначення обов'язків Договірних Держав відповідно до цієї Конвенції, народження на судні або літальному апараті вважається таким, що мало місце відповідно на території Держави, під прапором якої плаває судно або на території Держави, в якій зареєстрований літальний апарат» [14; 15].

Висновки. Оскільки міжнародні нормативно-правові акти мають більшу силу, ніж національне законодавство, то при реєстрації народження дитини працівник органів реєстрації, звісно, має керуватись міжнародним правом, але це не позбавляє українського законодавця обов'язку впорядкувати національне законодавство задля уникнення колізій в подальшому.

Також, бачимо, що в ході виконання договору на перевезення пасажирів з особливими потребами повітряним транспортом, відбувається складний комплекс надання послуг не лише з перевезення, але й надання необхідної медичної допомоги. Зважаючи на відповідальність, яку перевізник несе за життя пасажирів, авіакомпанії не повинні обмежуватись лише заборонними мірами захисту, але й скоординувати законодавство на підвищення ефективності надання медичних послуг, зокрема пасажиркам-породіллям.

Література

1. *Ануфриева Л. П.* Международное частное право: учебник / Л. П. Ануфриева. – В 3-х т. – Т. 2: Особенная часть. – М.: Статут, 2000. – 335 с.
2. *Мамчур Л. В.* Інформаційне забезпечення договору перевезення пасажирів повітряним транспортом / Л. В. Мамчур // Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: «Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». – 2012. – № 3 (24). – С. 27-32.
3. *Переліт* під час вагітності на різних термінах. Чи можна вагітним літати на літаках? // Добрі поради на всі випадки життя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poradu.pp.ua/krasa-zdorovya/3381-perelt-pd-chas-vagtnost-na-rznlh-termnah-chi-mozhna-vagtnim-litati-na-ltakah.html>.
4. *Пологи* у малайки приймав лікар, який перебував серед пасажирів. Йому допомагав екіпаж літака [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsn.ua/tsikavinki/narodzhena-v-litaku-ditina-otrimala-dovichne-pravo-litati-bezkoshtovno.html>.
5. *Кожедубова Г.* Необычные роды в небе над Харьковом / Галина Кожедубова // Факты [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fakty.ua/154886-rossiyanka-rodivshaya-v-nebe-nad-harkovom-ne-mozhet-vernutsya-na-rodinu>
6. *В аеропорту Якутська* померло народжене в літаку немовля [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://latestnewsresource.com/uk/news/v-aeroportu-jakutska-umer-rodivshijsja-v-samolete-mladenets>
7. *Конвенція* про уніфікацію деяких правил міжнародних повітряних перевезень // ІКАО; Конвенція, Міжнародний документ від 28.05.1999 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 33. – 15 травня. – Ст. 3295. – С. 169. – Код акту 46552/2009.
8. *Правила* повітряних перевезень пасажирів і багажу: затверджені Наказом Міністерства інфраструктури України від 30.11.2012 № 735 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 4. – 25 січня. – Ст. 136. – С. 303. – Код акту 65382/2013.
9. *Правила* повітряних перевезень пасажирів та багажу Приватного акціонерного товариства «Авіакомпанія Міжнародні Авіалінії України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.flyuia.com/ua/information-and-services/1464.html>.
10. *Материнство.* Авіапереліт під час вагітності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yamama.pp.ua/07/materynstvo-aviaperelit-pid-chas-vahitnosti/>
11. *Flying Rules for the Pregnant* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.newhealthguide.org/Flying-Rules-For-The-Pregnant.html>.
12. *Порядок* транспортування вагітних, роділь та породіль в Україні: затверджений Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 06.02.2015 № 51 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 19. – 17 березня. – Ст. 529. – С. 77. – Код акту 75940/2015.
13. *Повітряний кодекс* України від 19 травня 2011 р. № 3393-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 48-49. – Ст. 536.
14. *Конвенція* про скорочення безгромадянства; ООН; від 30.08.1961 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 51. – 16 липня. – Ст. 449. – Код акту 67770/2013.
15. *Правила* державної реєстрації актів цивільного стану в Україні: затверджені наказом Міністерства юстиції України 18.10.2000 № 52/5 (у ред. наказу Міністерства юстиції України від 24.12.2010 № 3307/5) // Офіційний вісник України. – 2000. – № 42. – 3 листопада. – Ст. 1803. – С. 205. – Код акту 16932/2000.

Л. В. Липец

Правовые аспекты воздушной транспортировки беременных, рождение детей на борту воздушного судна и особенности определения их гражданства

В статье определяются правовые аспекты воздушной транспортировки беременных, рождение детей на борту воздушного судна и особенности определения их гражданства. Автор делает вывод, согласно которому национальное законодательство содержит пробелы и коллизии относительно международного законодательства в регулировании указанных вопросов.

Ключевые слова: рождение ребенка, роды на борту самолета, первая помощь при родах на борту самолета, гражданство ребенка, родившегося на борту воздушного судна.

L. Lypets

Legal aspects of the air transportation of pregnant women having children on board the aircraft and especially the definition of citizenship

The article defines the legal aspects of the air transport of pregnant women having children on board the aircraft and especially the definition of citizenship. The author makes a conclusion that the national legislation contains gaps and conflicts with respect to international legislation regulating these issues.

Key words: birth, childbirth on board, emergency childbirth on board, citizenship of a child born on board the aircraft.